

CALAMITĂȚI NATURALE PE TERITORIUL ȚĂRII MOLDOVEI DIN SECOLUL AL XV- LEA PÂNĂ ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA. INVAZII ALE LĂCUSTELOR

CONSTANTIN TOFAN

Evoluția societății umane a fost și este marcată de condițiile naturale fizico-geografice, climatice, cât și de altă natură. Cu atât mai mult în societățile preindustriale producerea în exces a unui anumit factor climatic, o anomalie climatică, se putea răsfrânge catastrofal asupra existenței umane. Aceasta era influențată negativ nu numai de calamitățile naturale climatice ci, și de cele cu caracter uman: războaie, invazii străine. Cu atât mai gravă era situația când se ajungea la o cumulare a consecințelor mai multor tipuri de calamități.

În cele ce urmează ne vom ocupa de studierea unui anumit tip de calamități naturale, acelea provocate de insecte, și în special de lăcuste, acele invazii care, singure sau împreună cu alte calamități de ordin climatic sau uman au avut, consecințe dintre cele mai grave asupra existenței umane, a vegetației spontane și cultivate, ajungându-se la distrugerea parțială sau totală a acestora. Nu cunoaștem în istoriografia română decât existența unui singur studiu special referitor la calamitățile naturale de acest gen¹, existând bineînțeles și alte referiri asupra acestora în diverse alte studii².

La prima vedere afirmația, că invaziile de lăcuste au provocat dezastre comparabile cu cele produse de calamitățile naturale climatice sau că măcar au determinat distorsiuni majore în viața omului, că l-au adus de multe ori în situația de a nu fi în stare a-și asigura existența fizică și de aici încolo o serie întreagă de consecințe demografice, sociale și politice, ar putea părea hazardată. Ori realitatea este aceasta: invaziile de lăcuste au constituit calamități naturale redutabile care au pus semnul întrebării pe spații mai restrânse sau mai întinse asupra vegetației, a producției agricole, a existenței umane, influențând puternic mentalul individual și colectiv uman.

Consecințele au fost cu atât mai puternice și mai complete, deoarece se ajungea la distrugerea vegetației, chiar dacă de cele mai multe ori de pe suprafețe restrânse, fiind afectați direct nu numai oamenii, ci și animalele, neputând fi combătute eficient decât în perioada modernă și contemporană. Acțiunea acestora a fost facilitată de existența unui mediu natural caracterizat prin spații imense necultivate, zone mlăștinoase, inundabile, umede, care au constituit factori favorizanți ai acestui fenomen.

În țara noastră, ca de altfel și în alte țări europene, lăcusta a fost un dăunător teribil pentru mai multe secole. Roiurile de lăcuste zburau din părțile sudice și sud-estice ale

¹ Aurel Micluța, *Contribuții la o cunoaștere istorică a invaziilor de lăcuste în nord-vestul României*, în *Marmația*, 4, 1980, p. 427-438.

² Paul Cernovodeanu, *Environment and history. Some considerations on the impact of natural disasters on the socio-economic and demographic of the Romanian countries (up to 1800)*, în *NÉH*, 1, 1980, p. 297-307; Gh. Platon, *Moldova și începuturile revoluției de la 1848*, Chișinău, 1993, p. 480; Teodor Nicoară, *Variații climatice și mentalități colective în secolul al XVIII-lea și începutul celui de-al XIX-lea*, în *SCSaruMare*, VII-VIII, 1986-1987; Marcu Botzan, *Apele în viața poporului român*, București, 1984, p. 140.

continentului european, Turcia, Asia și nordul Africii. Cronicile românești au descris trăsăturile specifice ale acestei specii³.

Pe teritoriul Moldovei, lăcustele proveneau din Ucraina și Peninsula Balcanică și ajungeau în acest spațiu prin Dobrogea și sudul Basarabiei. Uneori roiurile de lăcuste puteau să provină de pe teritoriul Țării Românești.

Lăcustele sunt de două tipuri: lăcusta călătoare sau migratoare și lăcusta continentală sau marocană. Lăcustele se caracterizează prin existența a două fenomene particulare proprii, două faze extreme, faza solitară și faza gregară, reversibile în timp prin intermediul unor faze de tranziție⁴.

Astfel, studiilor cu caracter biologic le adăugăm ca strict necesare pe cele cu caracter istoric, încercând să scoatem la lumină consecințele economice și sociale, pe cele psihologice asupra mentalității individuale și colective, aria de acoperire a invaziilor, sau într-un cuvânt, cât au fost de afectați oamenii acelei perioade de asemenea fenomene.

Apariția și dezastrele provocate de invaziile lăcustelor au fost considerate ca o expresie a voinței divine, ca de altfel pentru toate calamitățile care au avut loc în perioada respectivă.

De cele mai multe ori, invaziile de lăcuste au fost considerate drept “o urgie dumnezeiască” sau “mânie dumnezeiască” după cum se exprimă Radu Greceanu în cronica sa⁵, sau “Dumnezeu iar a dat bătaie țării cu lăcuste”⁶, sau, pentru invazia din timpul celei de a treia domnii a lui Constantin Mavrocordat în Moldova, cauza derivă din păcatele colectivității sau din nenorocul domnului pentru care “au trimis Dumnezeu urgia sa asupra acestei țări, lăcuste”⁷.

Invazia de lăcuste care a avut loc în 1620 și care a însoțit sosirea lui Gașpar Grațiani⁸ în tabăra poloneză a fost considerată drept semn rău, cum de altfel au fost considerate cele care au avut loc în a doua domnie a lui Mihai Racoviță “ca un semn și o prevestire a tuturor relelor” ce vor lovi Moldova în această domnie⁹, fiind considerate “certare de la Dumnezeu pentru păcatele noastre”¹⁰.

Referindu-se la invazia lăcustelor din 1710 de pe teritoriul Moldovei, militarul suedez din armata lui Carol al XII-lea, Weismantel, arată că de data aceasta țărani nu le mai considerau ca o pedeapsă trimisă de la Dumnezeu, principala cauză a acestora fiind prezența oștilor străine, asociind cele două calamități – una de ordin politico-militar și cealaltă de ordin biologic¹¹.

Alături de eclipsa de soare din 1648, invazia lăcustelor din acel an a fost considerată de astronomii și cărturarii Poloniei drept prevestiri ale dezastrelor care vor lovi țara, a “răutăților” după cum le numește Miron Costin¹².

Invaziile lăcustelor aveau loc în timpul anotimpului cald, al verii. Astfel, prezența este menționată din mai până în octombrie cel mai târziu, când avea loc în condițiile răcirii vremii îngroparea acestora în pământ. În cele mai multe cazuri, existența lăcustelor este menționată în

³ Paul Cernovodeanu, *op.cit.*, p. 298.

⁴ Aurel Micluța, *op. cit.*, p. 430.

⁵ Radu Greceanu, *Începătura*, în *Cronici brâncovenesti*, București, 1994, p. 175.

⁶ Axintie Uricariu, *Cronica paralelă a Moldovei și Țării Românești*, București.

⁷ Enachi Kogălniceanu, Ion Canta, *Cronici moldovenesti*, p. 39 (în continuare, *Cronici moldovenesti*).

⁸ Maria Holban coord., *Călători străini*, vol. IV, p. 449. În continuare, *Călători străini*.

⁹ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 23.

¹⁰ Axintie Uricariu, *op. cit.*, ed. cit. p. 204.

¹¹ *Călători străini*, vol. VIII, p. 318.

¹² Miron Costin, *Opere*, București, 1958, p. 166.

lunile de vară, cum ar fi în mai-iunie pentru cea din 1476, iunie-iulie 1711, iulie 1780, sau luna august pentru invaziile din 1539, 1710. Cele mai târzii mențiuni ale acestora sunt cele din 1620, între 3-4 septembrie până pe 4 octombrie, când lăcustele au însoțit în condițiile unei toamne călduroase și uscate marșul armatei poloneze¹³ și din 10 octombrie 1652, când călătorul englez Robert Bargrave menționează că pământul de pe valea Bârladului era acoperit de lăcuste¹⁴, cele mai multe dintre ele fiind totuși moarte.

În unele situații invaziile respective nu au fost localizate precis în timp, ci doar s-a specificat durata și perioada aproximativă a invaziei. Astfel, pentru cea din 1648, ea a durat câteva zile și a avut loc la "vremea secerii"¹⁵. În 1690 invazia a durat două luni și a fost una din cele mai puternice calamități pe care nu numai Moldova, dar și alte țări din regiune le-au cunoscut¹⁶.

Invaziile de lăcuste nu sunt decât "explozii demografice", însoțite de migrația pe distanța a sute de kilometri, pentru că existența lor pe un areal restrâns și într-un număr mic de exemplare este un fapt natural, documentat de altfel și în anii normali, cum ar fi perioada domniei lui Gheorghe Ștefan, după invazia din 1648, sau anterior invaziei din 1748.

Lăcustele care veneau erau mari, "de culoare schimbătoare", bătând în cenușiu și roșu, cum au fost cele din 1476, sau cu o "culoare veninoasă" pentru cele din 1652 care constituiau dovada "cea mai sigură și fatală" a contaminării cu ciumă, "a unui aer încărcat de molimă", după cum considera Robert Bargrave. Pe 24 decembrie 1612 negustorul italian Tommaso Alberti găsește pretutindeni lăcuste moarte de frig, fiind pline șanțurile și iazurile de ele, subliniind în același timp că erau mari și lungi cât o jumătate de palmă¹⁷.

Unele invazii au avut dimensiuni și consecințe biblice. Astfel, informațiile pe care le-am utilizat menționează că lăcustele au venit sub formă de "nori", de "roiuri", de "stoluri", că "au rupt copacii", "au venit mulțime mare", "au venit în număr mare", "au acoperit pământul", sau lăcustele sunt așa de numeroase "câtă frânză câtă iarbă", bineînțeles cu consecințele respective asupra vegetației și producției agricole. Acestea au acoperit spații imense la nivelul întregii Moldove, a celor trei Țări Române, ale sud-estului european.

Astfel, în 1476, armata otomană a fost stânjenită în deplasarea spre Moldova "de o mulțime de lăcuste mari", care alcătuiau "nori așa de groși încât întunecau soarele", distrugând inclusiv sacii cu pesmeți ai armatei, împiedicând pregătirea hranei, deplasarea trupelor trebuind să se facă noaptea. După cum ne informează Angiollelo, participant la această expediție, lăcustele au ajuns până în Polonia și Germania¹⁸.

Puternică a fost invazia care a avut loc începând cu luna august a anului 1539, când atât Moldova, dar și regatul Ungariei, au fost devastate, consecința fiind "foametea cea mare" determinată de acele "lăcuste multe de au mâncat toată roada". Nu numai anul 1539, dar și 1540 s-a caracterizat prin existența acestora, devenind un al doilea nume pentru domnul din perioada respectivă¹⁹, acela de Ștefan Lăcustă.

Această calamitate, la care s-au adăugat, fără îndoială, invazia turco-tătara din 1538, luptele pentru tron, rășluirea țării în sud, marile obligații financiare, au avut drept consecință

¹³ Călători străini, vol. IV, p. 449

¹⁴ Ibidem, vol. V, p. 487.

¹⁵ Miron Costin, op. cit., p. 166.

¹⁶ Călători străini, vol. VIII, p. 118-119.

¹⁷ Ibidem, vol. IV, p. 362.

¹⁸ Ibidem, vol. V, p. 134-135.

¹⁹ Grigorie Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1956, p. 149; Leon Șimanschi coord., *Petru Rareș*, București, 1974, p. 169.

negativă o puternică foamete, care s-a manifestat până în 1541, 1542. Astfel, Petru Rareș a cerut regelui Poloniei permisiunea de a cumpăra secară și, în același timp, restituirea ȝiganilor fugiți de foamete pe teritoriul regatului, iar în 1542 domnul a vândut un mare număr de vite peste hotare²⁰.

Invațiile de lăcuste din 1612 și 1620 au avut un caracter mai moderat și restrâns din punctul de vedere al teritoriului afectat, dar și în aceste cazuri câmpiile erau pline de lăcuste înghețate, "care otrăveau toate apele" și care făcuseră cele mai însemnate pagube în vara anului în zona de la nord de Iași, iar în 1620 invazia a avut loc în zona dintre Nistru, Răut și Prut, deplasarea armatei poloneze având loc pe "câmpuri uscate, pline de lăcuste, pe o căldură mare"²¹.

Proporții apocaliptice a avut invazia din 1648, care s-a manifestat cu putere în regiunile de sud-est ale Poloniei, în special Podolia. Astfel, lăcustele au sosit la început ca un "nour", ca o "furtună cu ploaie", "ca o oaste cu stol", în "stoluri", cu deplasarea în timpul zilei, cu opriri în timpul nopții, cu distrugerea totală a vegetației, până la "pământul negru împușit".

Invazia a avut un puternic impact psihologic nu numai asupra oamenilor obișnuiți, fapt ce reiese din expresiile "urlat și întunecare, asupra omului sosindu...", sau "că era locul așa de negru la popas, ca la masul acelei mâinii a lui Dumnedzău", ci și asupra oamenilor instruiți care "au prevăzut mari dezastre pentru regat", că această calamitate a fost unică până în momentul respectiv "și tot într-acele an lăcustele neaudzite veacurilor".

Invazia lăcustelor din 1648 s-a propagat de pe teritoriul Poloniei pe cel al Moldovei, prezența lăcustelor fiind demonstrată atât pentru anii 1649-1650, dar și pentru perioada domniei lui Gheorghe Ștefan (1653-1658), dar numai izolat și într-un număr mic, nereprezentând o calamitate²².

Prezența lăcustelor pentru intervalul mai sus menționat este demonstrată de relatarea călătorului Robert Bargrave, care afirmă că pe valea Bârladului lăcustele acoperiseră tot pământul, că acestea distruseseră toată iarba în vara aceluia an, că aveau o culoare veninoasă, fiind și "dovada" unor "părți molipsite de ciurmă", a unui "aer încărcat de molimă"²³ și că cele mai multe erau moarte la data călătoriei.

O altă invazie de proporții a avut loc în 1690, când a durat "două luni de zile fără încetare", că "lumina soarelui" nu s-a văzut în această perioadă, că au fost distruse semănăturile și fânețele. Lăcustele au avut o origine locală, Moldova transformându-se într-un centru de iradiere a acestora în țările vecine și mai îndepărtate, cum ar fi "Transilvania, Polonia, Podolia, Ucraina și Moscovia" care "au umplut și potopit" aceste zone. Această ultimă expresie este mai mult decât sugestivă pentru numărul mare de lăcuste, pentru forța invaziei care a avut ca punct de plecare teritoriul Moldovei, fiind prezente și în celelalte zone ale spațiului locuit de români.

Distrugerea recoltei a fost urmată de creșterea prețului la cereale, ajungându-se la 14 taleri imperiali pentru o cantitate de aproximativ 300 litri de mei, și de 18 taleri pentru aceeași cantitate de grâu, iar acesta era adus de la tătarii bugecenii²⁴.

O altă perioadă când lăcustele au fost prezente pe teritoriul Moldovei a început o dată cu a doua domnie a lui Mihai Racoviță în Moldova și s-a încheiat în 1711. Pentru primii doi ani în care sunt menționate lăcustele, informațiile sunt contradictorii. Astfel, Neculce consideră că

²⁰ Ilie Corfus, *Documente privitoare la...*, p. 45, nr. 32; p. 61, nr. 39; A.L.I. Goră, *Relațiile comerciale...*, p. 128.

²¹ *Călători străini*, vol. IV, p. 449, 457.

²² Miron Costin, *op. cit.*, p. 166.

²³ *Călători străini*, vol. V, p. 487.

²⁴ *Ibidem*, vol. VIII, p. 118-119.

lăcustele nu erau multe²⁵, în timp ce Axintie Uricariul arată că “au venit și lăcustele de au acoperit cu taberile lor pe multe locuri și au mâncat roada de pâine la multe părți”²⁶, iar autorul cronicii Ghiculeștilor susține că “în primul an al domniei sale au venit așa de multe și nenumărate lăcuste în Țara Moldovei încât ca niște nori opreau strălucirea soarelui”²⁷. Toate sursele sunt de acord că prezența lor a determinat scumpirea imediată a grâului “a pâinii”, instaurarea sentimentului de teamă față de o posibilă foamete, sau chiar instalarea acesteia.

Explozia a avut loc însă în august 1710, când lăcustele s-au deplasat de la est spre vest și nord, iar această mișcare a lăcustelor a fost echivalată cu “suflul unui uragan puternic”. Lăcustele când zburau “întunecau văzduhul” de nu se mai putea vedea, cerul, soarele, iar atunci când se așezau pe pământ, distrugau toate culturile, în afară de mazăre, inclusiv pădurile făcându-le curn erau iarna. Norul de lăcuste avea o lățime de mai multe mile și o lungime de o jumătate de milă, distrugând resursele de hrană ale țăranilor, ducându-i la foamete și la părăsirea gospodăriilor²⁸. Dincolo de posibilele exagerări, această descriere amănunțită a lui Weismantel, referitoare la această invazie, este terifiantă, reprezintă o “imagine a dezastrului”. De altfel invazia de lăcuste s-a manifestat și pe teritoriul Transilvaniei²⁹.

În ultimul an al acestui interval, consecințele negative ale existenței lăcustelor s-au sumat cu cele ale secetei din prima jumătate a acestui an. Toate informațiile care se referă la invazia lăcustelor, atât cele ale cronicarilor autohtoni, cât și ale militarilor ruși, converg spre ideea că ele au fost foarte multe, că toată vegetația între vărsarea Jijiei și cea a Sărății a fost distrusă în totalitate, iar faptul că acest an a fost precedat de alți ani caracterizați prin aceleași calamități a dus efectiv la instalarea foametei, la lipsa cerealelor³⁰, a furajelor, la greutate în aprovizionarea armatei ruse. De altfel calamitatea invaziei lăcustelor a devenit termen de comparație pentru acțiunea militară a tătarilor, sugerând în primul rând numărul deosebit de mare al acestora³¹.

Cei patru ani consecutivi (1708-1711), în care Moldova a fost afectată de invaziile de lăcuste, la care au contribuit și alte calamități, au dus după, Axintie Uricariul, la distrugerea recoltelor de grâu, la instaurarea foametei și sărăciei, la o situație aproape critică la începutul domniei lui Nicolae Mavrocordat³².

Pentru o bună perioadă de timp nu am reușit să identificăm alte invazii de lăcuste, ceea ce nu înseamnă că ele au dispărut de pe spațiul românesc, și, în mod particular, de pe teritoriul Moldovei. De altfel, ele sunt menționate pe teritoriul Țării Românești în 1738, când erau așa de multe, încât oamenii le ridicau cu lopețile³³.

Existența lăcustelor devine o realitate pentru Moldova începând cu domnia lui Ioan Mavrocordat (1743-1747), foarte probabil începând cu anul 1746, când sunt menționate pe teritoriul Țării Românești³⁴. De altfel se face precizarea că “măcar încep[ă] încă din domnie frățini-său, lui Ion-vodă” dar că acestea nu erau încă considerate o calamitate, ele au existat

²⁵ Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, p. 478.

²⁶ Axintie Uricariul, *op. cit.*, p. 204.

²⁷ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 23.

²⁸ *Călători străini*, vol. VIII, p. 318.

²⁹ Ilie Corfus, *Însemnări de demult*, cap. V, p. 167, nr. 1.

³⁰ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 569; Axintie Uricariul, *op. cit.*, p. 245; *Călători străini*, vol. VIII, p. 435, 561.

³¹ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 573.

³² Axintie Uricariul, *op. cit.*, p. 272.

³³ Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor*, p. 89.

³⁴ Ilie Corfus, *op. cit.*, p. 167, nr. 2.

până în timpul celei de-a treia domnii a lui Constantin Mavrocordat, când s-a transformat într-o invazie de proporții deosebit de grave, comparabilă cu cele din 1539, 1648, 1710.

Invazia de lăcuste a avut loc în anul 1748 “la mijlocul verii” și a fost însoțită de o eclipsă de soare. Lăcustele au trecut prin Iași “pentru a doua oară”. Practic toate ținuturile Moldovei au fost devastate de această calamitate.

Lăcustele au distrus totul “pe unde se punea, rămâne pământul negru”, ca și cum nu ar fi fost semănat nimic, pădurile au fost distruse “sau păduri de era înfrunzită, neagră rămâne, păre că-i uscată”. Nu numai anul 1748, dar și 1749 a cunoscut această calamitate, adăugându-se la consecințele secetei, determinând o foamete de proporții. Creșterea prețurilor a fost o consecință a calamității “cât agiunsă o dimirle de ordzu un leu”. Coaja de copac, ghindele de stejar măcinate și amestecate au devenit o “alimentație de necesitate” pentru locuitorii Moldovei.

Invazia a fost determinată “sau din păcatele norodului, sau din nenorocire domnului”, cauza fiind în egală măsură păcatele colectivității sau ghinionul domnului³⁵. De altfel, în momentul în care domnul a încercat o reducere a obligațiilor față de Poarta otomană, acesta a invocat “starea nenorocită a țării și pagubele suferite de la lăcuste, secetă, moarte a vitelor...”³⁶.

După înlocuirea lui Constantin Mavrocordat, conducerea țării a luat-o Constantin Racoviță Cehan, când după expresia cronicarului a avut loc dispariția acestora, “lăcustele cu mila lui Dumnezeu au perit”, abundența de produse agroalimentare și prețurile mici ale acestora fiind o realitate. În ciuda politicii fiscale aspre, oamenii au putut să facă față obligațiilor, datorită recoltelor bune, a lipsei calamităților naturale, inclusiv a lăcustelor³⁷.

În 1764 prezența lăcustelor este demonstrată în partea de sud a Moldovei, în prima săptămână a lunii iunie. Fără să fie o calamitate, lăcustele au distrus grâul și vegetația spontană pe partea stângă a văii Bârladului între Galați și Puțeni (Poiana Mărului-Tecuci)³⁸.

Invaziile de lăcuste au îngreunat în unele situații îndeplinirea obligațiilor față de Poarta otomană. Astfel, în 1777, Grigore Ghica a încercat să arate Porții că nu poate livra cele 100.000 de chile de grâu și tot atâtea de orz, deoarece țara a suferit din cauza lăcustelor, dar Poarta a respins aceste obiecții³⁹.

Lăcustele au revenit la sfârșitul secolului, în 1780, când au reprezentat o calamitate pentru întregul spațiu locuit de români, inclusiv pentru cel al Moldovei. Menționate pe teritoriul Transilvaniei, Banatului și a Țării Românești⁴⁰, ele au fost o calamitate pentru Moldova, aproape concomitent cu inundațiile care au avut loc începând cu a doua jumătate a lunii iulie. “Și tot într-această vreme mulțimi de lăcuste di au făcut mari stricăciuni în tot pământul Moldovei, mâncând toati semănăturile și ierbili, la leat 1780, iulie 17”⁴¹. Direcția de propagare a calamității a fost și în acest caz dinspre Moldova înspre Țara Românească și Transilvania.

Prezența lăcustelor pe teritoriul locuit de români mai este menționată și în alți ani de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și din prima jumătate a secolului al XIX-lea, ca 1781, 1782, 1795, 1810, 1824, 1825, 1826, 1828, 1846.

³⁵ Cronici moldovenesti, p. 3-40.

³⁶ Cronica Ghiculeștilor, p. 633.

³⁷ Cronici moldovenesti, p. 59.

³⁸ Bogdan Petriceicu Hasdeu, Călătoria lordului Baltimore de la Galați la Iași, în *Archiva istorică a României*, tom I, partea I, București, 1865, p. 184.

³⁹ Hurmuzaki, I, Serie Nouă, Rapoarte consulare ruse (1770-1796), București, 1962, p. 13.

⁴⁰ Ion B. Mureșianu, Cartea românească veche în biblioteca Mitropoliei Banatului, p. 117; Ilie Corfus, op. cit., p. 167-168, nr. 3-4.

⁴¹ Ilie Corfus, op. cit., p. 163, nr. 4.

În anul 1847 lăcustele au lovit din nou întregul spațiu locuit de români, inclusiv teritoriul Moldovei, unde efectele invaziei s-au cumulat cu cele ale secetei. Menționate încă de pe 22 mai 1847⁴² pe teritoriul Țării Românești, prezența acestora în Moldova este documentată încă din 1846.

Provocând numeroase pagube pe teritoriul Moldovei încă din 1846, lăcustele au determinat un adevărat dezastru în condițiile anului 1847, când au distrus total sau parțial recolta de pe o suprafață de aproximativ 100.000 de fălci (=143.200 ha) din ținuturile Fălciu (puternic calamitat), Vaslui, Tutova, Iași, Dorohoi, Neamț, Roman⁴³. Referitor la această invazie dispunem de informații care descriu distrugerea între 17–24 iulie a unor suprafețe cultivate cu porumb, secară, grâu (la "Oglenzi" și Răucești), fânețe, păduri care aparțineau mănăstirii Neamțului⁴⁴.

Combaterea lăcustelor s-a făcut utilizând mijloace diverse, dar în totalitatea cazurilor ineficiente. Fiind considerate o expresie "a mâniei lui Dumnezeu", combaterea avea un caracter religios. Exista credința potrivit căreia zgomotele împiedică așezarea lăcustelor, din această cauză trasul clopotelor de la biserici a constituit una din metodele de combatere a acestora, cum s-a încercat de altfel în 1748, 1828. Sunetul clopotelor nu însemna pentru populație un zgomot oarecare, ci apelul la divinitate împotriva calamității, a efectelor acesteia.

Un alt mijloc a fost acela al rugăciunilor efectuate la scară națională, mai ales când calamitatea era de anvergură, cum a fost în 1748, dar care nu au determinat dispariția lăcustelor "căci era urgie de la Dumnezeu"⁴⁵.

În alte situații s-a încercat combaterea calamității prin utilizarea relicvelor sfinte, a moaștelor de sfinți, unele aduse de la mari distanțe. Astfel, pentru Țara Românească am reușit să identificăm două situații, una din timpul lui Constantin Brâncoveanu, când au fost aduse moaștele Sf. Mihail Sinadschii de la Muntele Athos, și la 24 aprilie 1779 când, pentru combaterea secetei și a lăcustelor, s-au adus la Craiova moaștele Sf. Grigorie Decapolitul⁴⁶.

În situația Moldovei, ineficiența campaniei de distrugere a lăcustelor din 1847 a făcut ca autoritățile să ordone ca icoana Sfintei Ana de la mănăstirea Bistrița să fie purtată prin ținuturile Neamț, Vaslui, Fălciu și Tutova⁴⁷.

Începând cu prima jumătate a secolului al XIX-lea, autoritățile au încercat să coordoneze lupta împotriva lăcustelor, mai ales în perioada de primăvară⁴⁸.

În anii 1847, 1848 autoritățile Moldovei au coordonat patru campanii de distrugere a lăcustelor, în toamna anilor 1846, 1847 și primăvara anilor 1847 și 1848, cu scopul salvării recoltelor. În acest scop au fost elaborate instrucțiuni, au fost mobilizați sute sau mii de oameni pentru curățirea unei singure moșii contaminate, uneori aduși de la mare distanță. De obicei s-a procedat la distrugerea lăcustelor prin aratul și săpatul suprafețelor infestate⁴⁹.

Eficiența acestor "campanii" a fost redusă, în ciuda "mobilizării" a unui număr mare de oameni. Astfel, în toamna anului 1847, din cele 23.317 fălci de culturi contaminate, s-au curățat "prin săpătură și arătură" o suprafață de numai 5.365 fălci⁵⁰.

⁴² *Ibidem*, p. 169, nr. 10.

⁴³ Gh. Platon, *op. cit.*, p. 247, 248.

⁴⁴ Ilie Corfus, *op. cit.*, p. 169, nr. 11.

⁴⁵ *Cronici moldovenești*, p. 39.

⁴⁶ Radu Greceanu, *op. cit.*, p. 47; Ilie Corfus, *op. cit.*, p. 121, nr. 26.

⁴⁷ Gh. Platon, *op. cit.*, p. 259.

⁴⁸ Ilie Corfus, *op. cit.*, Cap. XIII, *Cronici mici*, nr. 8, p. 311.

⁴⁹ Gh. Platon, *op. cit.*, p. 247.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 248.

Nu mai cităm decât un singur caz, cel al campaniei de distrugere a lăcustelor din primăvara anului 1848. În ciuda faptului că această acțiune a fost coordonată de Grigorie Sturdza, că numărul boierilor însărcinați cu supravegherea acțiunii a fost sporit, s-a ajuns la o "capitulare" a oamenilor în fața calamității, marcată de altfel prin propunerea unui boier de a se recurge la ajutorul lui Dumnezeu prin rugăciuni colective și stropirea cu agheazmă a suprafețelor contaminate⁵¹.

Cunoașterea invaziilor de lăcuste reprezintă o importanță deosebită pentru istoria climei, deoarece migrarea acestora are loc la temperaturi de peste 21° C⁵². De altfel, toate sursele utilizate în elaborarea acestui studiu arată că toate perioadele în care au avut loc invazii au fost extrem de călduroase, secetoase.

Se poate observa o anumită repetabilitate a acestui fenomen la intervale mai mari sau mai mici de timp. De asemenea, nu au existat ani singurari în care să se fi manifestat această calamitate, ci un grup de 2 sau chiar mai mulți ani consecutivi, din care unul se caracterizează prin apogeul acestor manifestări.

Din întreg studiul de față se desprinde ideea că, de foarte multe ori, invaziile de lăcuste, au reprezentat, mai ales cumulate cu efectele altor calamități, adevărate dezastre pentru comunitățile umane medievale.

Calamités naturelles abattues sur le territoire du pays de Moldavie à partir du XVe siècle jusque dans la deuxième moitié du XIXe: Les invasions des sauterelles Résumé

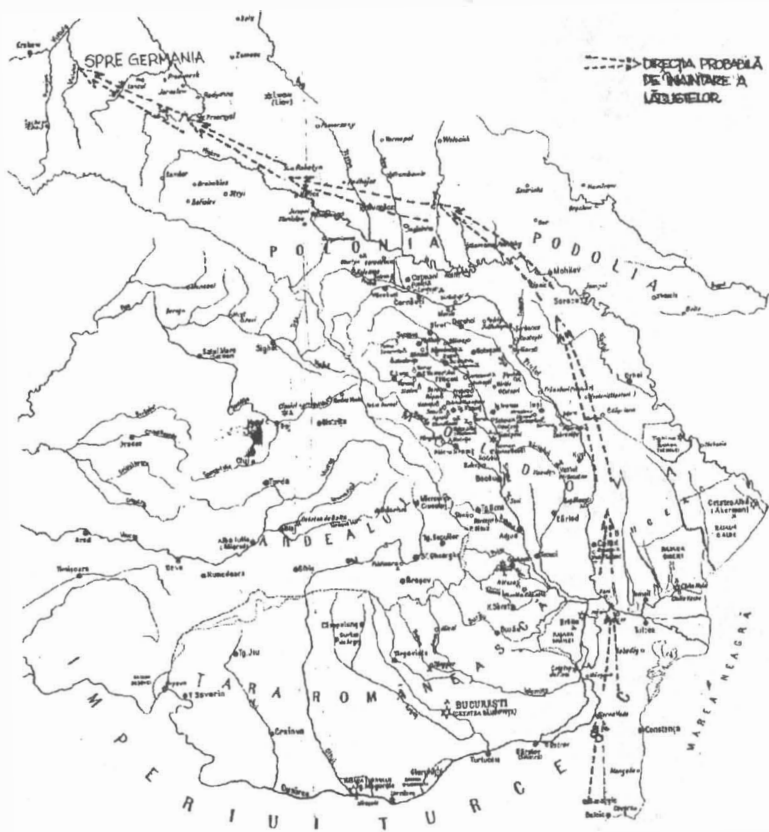
Cette étude aborde un sujet moins recherché. Elle examine: les connexions entre les invasions des sauterelles et d'autres calamités naturelles, la causalité du phénomène, telle qu'elle résulte des sources utilisées; l'impact sur la mentalité individuelle et collective, sur la production agricole du Moyen Âge.

On y souligne l'idée que, tout comme d'autres calamités naturelles ou politiques et militaires, les invasions des sauterelles ont eu pour effet, sur le territoire du pays de la Moldavie, l'augmentation des prix des aliments et la famine.

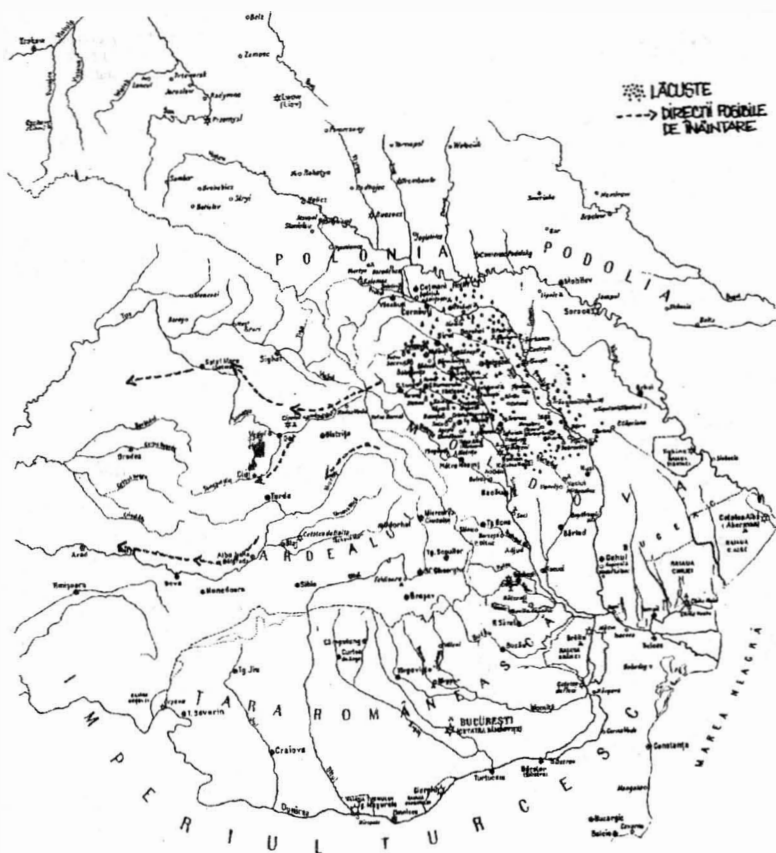
On y analyse toutes les grandes invasions, comme celles de 1476, 1539, 1612, 1620, 1652, 1690, 1710, 1748, 1764, 1780, 1810, 1847 etc.

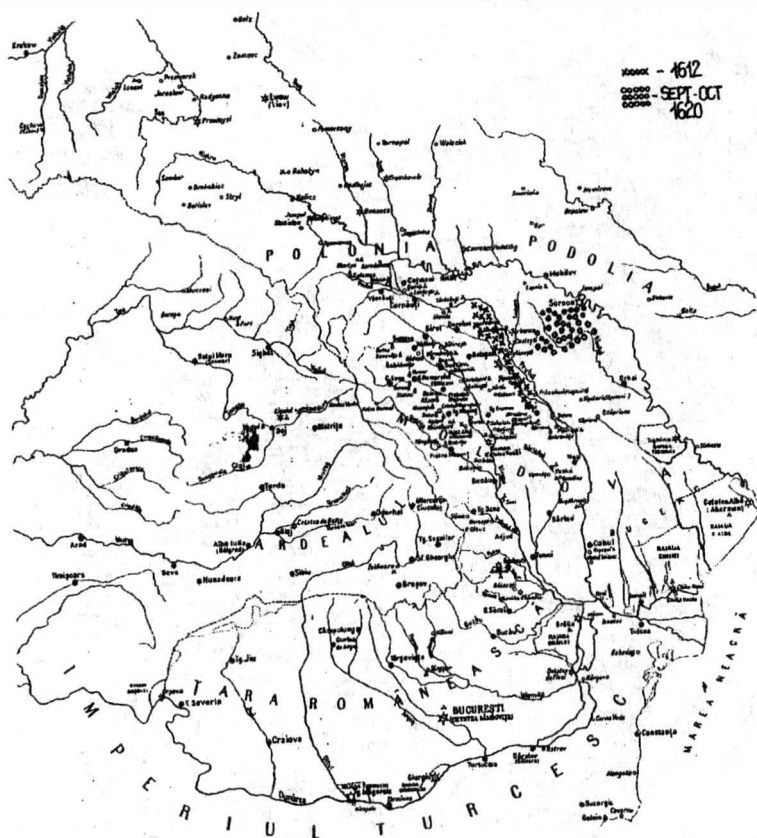
⁵¹ **Ibidem**

⁵² Marcu Botzan, **op. cit.**, p. 140.

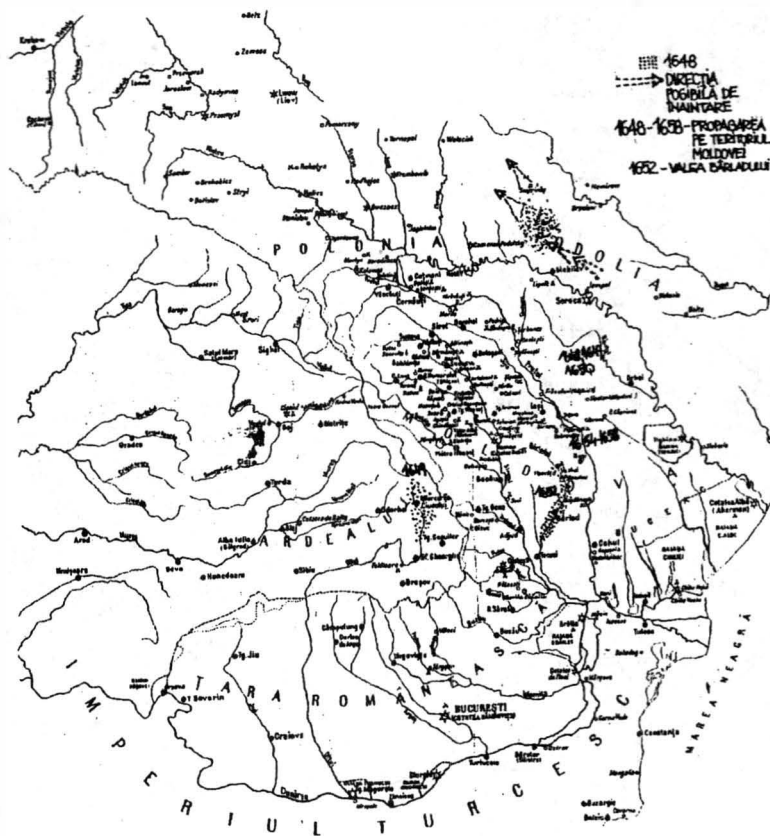

Harta invaziei de lăcuste din anul 1476

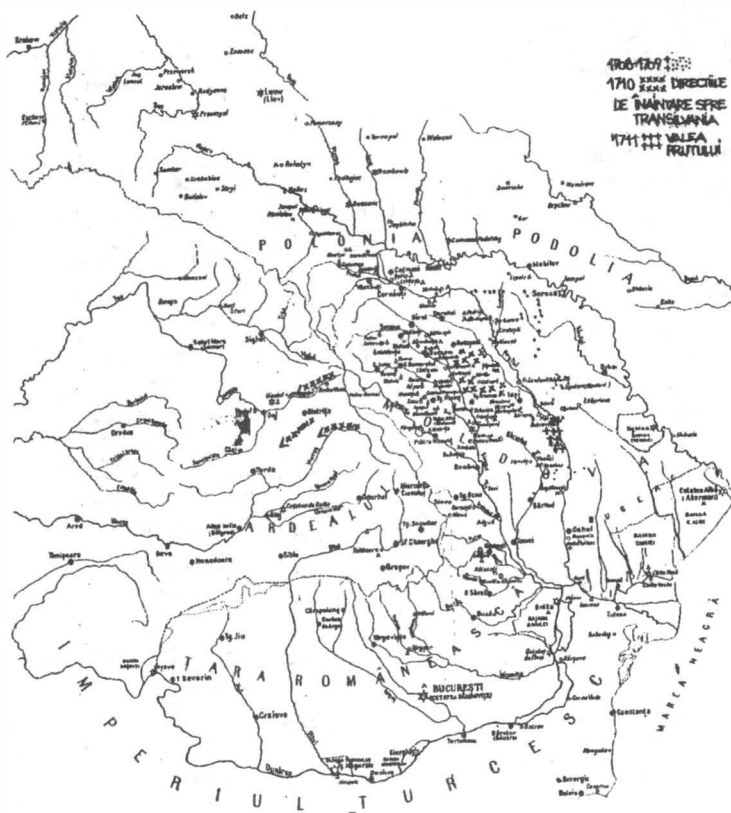

Harta invaziei de lăcuste din anii 1612, 1620

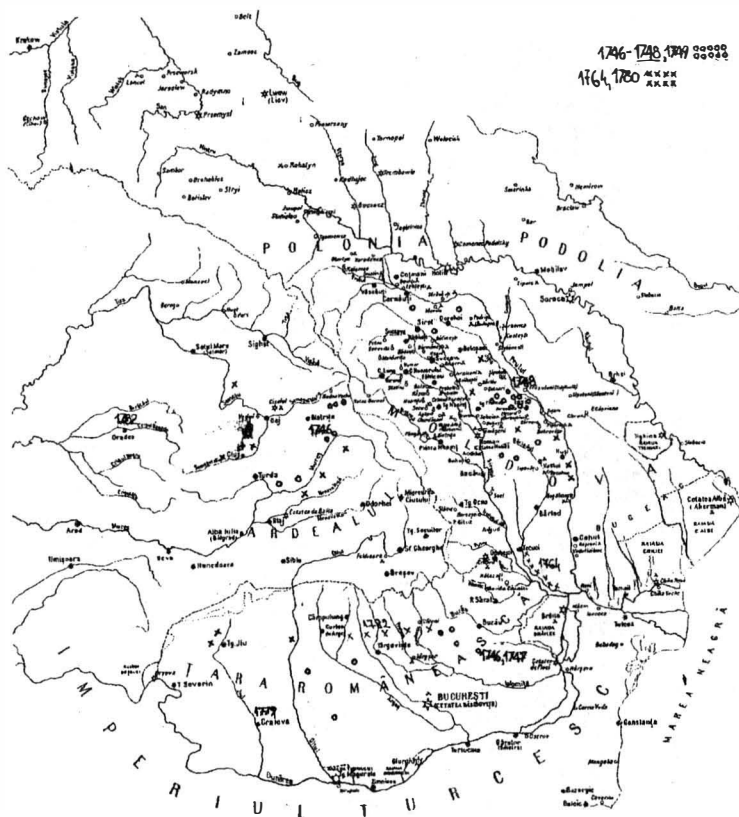

Harta invaziei de lăcuste din anii 1648-1654

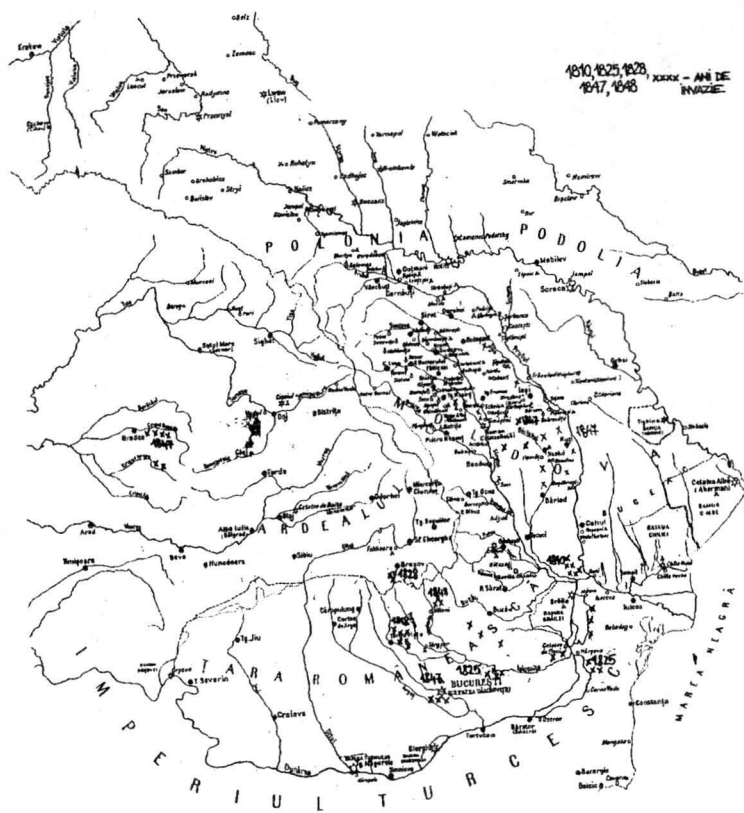

Harta invaziei de lăcuste din anii 1708-1711

Harta invaziei de lăcuste din anii 1746-1780

Harta invaziei de lăcuste din prima jumătate a secolului al XIX-lea